

Јелена Р. Јовановић Симић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима

УДК 811.163.41'367.625'37
Оригинални научни рад
Примљен: 19. август 2015.
Прихваћен: 5. октобар 2015.

О НЕКИМ ГЛАГОЛИМА ВЕРБАЛНИХ РАДЊИ

Апстракт: У раду¹ је обављена анализа лексичке грађе која се тиче извесног броја глагола са значењем вербалних радњи. Утврђено је да ови глаголи чине разноврсну групу речи. Једни су немотивисане речи које симболичким путем упућују на говорне активности људске, други су мање или више прозирни по постању, и тада означавају разноврсне радње и поступке праћене говором, или пак метафоричким путем посредно обележавају говорни акт.

Кључне речи: глаголи вербалних радњи, мотивисане и немотивисане речи, метафора, перформативи, говорни акт.

1. УВОД

1. Улога лексике у језику у извесном смислу је пресудна, и то у оном најбитнијем: у повезивању језичке потке исказа са оним о чему реферише, и са оним што је предмет споразумевања. „У свести људи који говоре датим језиком – с правом истиче М. Р. Мајенова (2009: 142) – веза *signifiant* и *signifié* чини се нужном, једино могућном. Отуд толико анегдота [...] о томе да припадник језичке заједнице само назив обавезан у свом језику сматра природним називом предмета”. Класични мислиоци веровали су да избор речи управо промовише схватање говорника о предмету излагања, а преко тога одсликава и његову личност не само по томе колико је упознат са стварју о којој је реч, него и о његовом карактеру, темпераменту, припадности овом или оном друштвеном слоју, образовању, васпитању итд. Сетићемо се реторичарске класификације текстова по томе о чему пишу и каквом се лексиком служе (пастирски живот: шума, дрвеће, називи за животиње; живот елите: богови. краљеви, јунаци – итд.: Симић 2001: 14). Овакав поглед на језичку

---

¹ Овај рад написан је у оквиру научног пројекта 178014 *Динамичка стуркутура савременој српској језика*, који финансира Министарство за науку Републике Србије.

стварност и језичке функције у људском животу у ново доба је предмет тзв. функционалне стилистике: језик је у ствари раслојена структура, а линије разграничења међу слојевима препознају се по областима практичног и духовног живота људи у којима језик служи као средство комуникације (Симић и Јовановић 2002).

2. Описана перспектива посматрања лексике тиче се не само односа према ванлингвистичкој стварности, већ и према човеку као њеном носиоцу и кориснику – ’индексичког’ је типа. Зато се може узети да Персова мисао о заменици ’ја’ („Означујући оног ко говори реч ’ја’ егзистенцијално је повезана с његовим исказом, па према томе функционише као индекс”) заправо у начелу, и у показаној перспективи, вреди за целокупан речнички фонд сваког језика. Човек, употребљавајући језик, испољава себе као биће.

3. Приступ језику оцртан у нашем уводу у овај рад по суштини је социо-културолошки, јер за полазиште има човека као социјално биће и припадника датом колективу, као носиоца одређених функција и учесника у процесима који се у колективу дешавају. Могућ је, међутим, и друкчије конципиран приступ, и тај је примарно лингвистички у ужем смислу речи. Могуће је, наиме, поћи од језичких чињеница и њихових својстава као таквих, па заћи у сферу њихове функционалне дисперзије по одређеним критеријима.

а) Што се тиче овога потоњег, поново ћемо се позвати на интересантне ставове М. Р. Мајенове (2009: 334), која своје полазне основе дефинише, као и претходно описане, са становишта блиског функционалној стилистици, али посматраној из посебног угла, који се може узети и као жанристичка концепција: „Појам стила – по њеном мишљењу – повезан је с конкретним, жанровски одређеним исказима. У обзир долазе и поделе које разликују интимне исказе супротстављене јавним и усмене исказе супротстављене писаним. Због тога сматрамо да се може говорити о стиливима предавања, писма, говора, проповеди, кодификацијског исказа, свакодневног говора и сл.”

б) Кад је у питању први моменат, функционална способност језичких јединица није ствар појединачног активирања из неке хаотичне средине коју треба да чини ’језик’. Језик је, наиме, ’систем’, а то значи организована маса чињеница чије активирање у комуникативне сврхе следи по строго утврђеним ’правилима’. Употреба нпр. дате лексеме за дату чињеницу није ствар случаја или воље говорника – већ лингвистичких законитости названих далеком метафором ’парадигматски односи’. Исто тако употреба дате лексеме за исказ који се жели формулисати строго је регулисана правилима датог језика за изградњу исказних форми. Поглед на лексику из овог угла отвара две битне перспективе њене егзистенције. Једно је дисперзија лексичког фонда према употребним вредностима која омогућава споразумевање, а друго је компресија лексике у хијерархијски и реципрочност уређене скупове погодне

за ефикасно активирање јединица. Реч је о синтагматици и парадигматици језичких чињеница.

4. Класе 'исказа' код Мајенове очигледно су мотивисане сврхом њихове употребе, дакле интенционалношћу говора. Ово је тачка сусрета њеног става са оним који су заступали Остин и Серл у својој теорији 'говорних чинова'. Али они сем интенционалног канала, под присмотром држе и онај који води према лексикону и његовим функцијама. Џ. Серл (1991: 69–70) на првом кораку се сусреће са 'реченицама' и речима из којих су састављене („за сваког ко изриче једну од [...] реченица може се рећи да изриче реченицу састављену од речи” одређеног језика). Двојица теоретичара сужавају скопију својих истраживања на фонд тзв. 'илокуторних чинова', и то чине помоћу лексичког фонда глагола који упућују на различите врсте 'илокуције', тј. „, [...] означавају илокуторне чинове: 'тврдити', 'описивати', 'потврђивати', 'упозоравати', 'приметити', 'коментарисати', 'наређивати', 'тражити', 'захтевати', 'критиковати', 'извињавати се', 'цензурисати', 'одобравати', 'поздравити', 'обећавати', 'приговарати', 'захтевати' и 'аргументовати’”. Признаћемо да је могуће састављати најразноврсније листе речи, између осталог по семантичким својствима, по врстама речи, или комбиновано (именице предметног, особинског, релационог итд. значења, придеви са значењем особина, посесије, месних и временских релација и сл., глаголе овог или оног значења), и пратити њихова лексиколошка, морфолошка, функционална и друга својства и понашање у употреби. Као што су Остин и Серл сачинили листу 'перформативних' глагола, тако је могуће сачинити и листе глагола, кретања, стања, мишљења и др.

5. Ми смо, држећи се РСЈ (2007), саставили листу глагола српског језика који су у овом или оном смислу повезани са говорном активношћу. И управо је кључно питање начина како реч упућује на свој 'садржај'. На примеру глагола говорења и других који на овај или онај начин значе говорење – показаћемо разноврсност тих функција речи уопште.

2. АНАЛИТИЧКИ ПРИСТУП ТЕМИ

1. Приказ грађе могуће је сачинити ако се препознају критерији, односно битне дистинкцијске особености по којима би се утврдила класификацијска схема. Да бисмо утврдили те особености и критерије, размотрићемо ограничен број случајева и обавити подробнију анализу.

2. Први пример нека буде сам глагол 'говорити', лексикографски опис у РСЈ (2007), у нешто скраћеном виду, гласи овако:

говорити '1. а. служити се говором за исказивање мисли и осећања, саопштавати нешто речима, обраћати се некоме речима, казивати; причати [...] б. фиг. саопштавати нешто спољним, вањским знацима, покретима [...] в. из-

носити какво мишљење, изјављивати, тврдити (усмено или писмено) [...] г. водити разговор, разговарати (с неким), расправљати (с неким) [...] д. (обично одрич.) одржавати с неким нормалне односе, бити у добрим односима (с неким), општити (говором) [...]; 2.а. служити се неким језиком, дијалектом, знати неки језик, дијалекат [...] б. изговарати речи неког језика на посебан начин, заносити [...] 3.а. држати говор, беседити [...] б. служити (мису); изговарати (молитву); проповедати' [...]

а) Узећемо најпре почетну дефиницију, која има трочлани састав.

а1) Тврдња да *говориши* значи 'служити се говором' пледира на то да је реч 'говорити' средство којим се нешто чини, које служи за обављање неког посла. Реч је, дакле, средство за обављање говорне делатности.

а2) То средство, даље, служи 'за исказивање мисли и осећања'. Човек уз помоћ говора исказује, испољава, чини приступачним чулима других људи. То што је приступачно чулима, а произведено у говорном поступку и састоји се од речи, јесте – просто и без даљих објашњења речено – говорни исказ. Говорни исказ је – према томе – чулно сазнатљив. Њега чини скуп предметних чињеница који носи 'мисли и осећања'. Тај скуп производи говорник.

а3) 'Обраћати се некоме речима' и 'саопштавати нешто речима' звуче као две синонимне конструкције. Али 'обраћати се' заправо значи скретати пажњу на себе и/или на оно што се жели показати. А у том тренутку говорник има 'показати' сам тај производ говора – рећи ћемо: исказне форме које производи гласовним апаратом говорник у говорном поступку 'приказује' саговорнику или саговорницима. 'Саопштавати' пак значи упућивати на оно што чулно доступне чињенице исказа собом носе. Сазнајући говорне чињенице приступачне чулима, саговорник добија могућност препознавања говорникових 'мисли и осећања'.

а4) 'Говорити' у крајњој инстанци значи изразити се на начин схватљив саговорнику.

б) Дефиниција 'изговарати речи неког језика на посебан начин' подразумева пре свега да је говор у ствари производња и употреба не којих било чулно спознатљивих ознака, него оних које допуштају тумачење, које су познате и говорнику и саговорнику. То су ознаке датог језика. И даље: те ознаке припадају језичком систему, и говором бивају на неки начин отуда активирани делатношћу говорника, и препознати као такве од стране саговорника.

в) Дефиниција 'водити разговор' опомиње нас посебно на говор као социјалну појаву, на нешто што се дешава тек уз учешће већег броја носилаца датог језика, и што је чинилац друштвене узајамности.

г) 'Држати говор' ('служити мису', 'изговарати молитву') са своје стране инсистира у првом реду на поменутој чињеници да је то некаква де-

латност, а 'говор' (исто као и 'миса' или 'молитва') јесте својеврстан предмет те делатности.

д) 'Проповедати' (и 'заносити') – на крају – упозоравају да је 'говорити' могуће на различите начине. Постоје варијације и подврсте говорне делатности и њених предмета.

3. Но варијација и подврсте нису означиве само поменутиим глаголом, нису дакле остварљиве само унутар једне и исте лексичке јединице, већ и на међулексичком плану. Сврсисходно је у првом реду указати на деривацијски и композицијски умножен број лексема сродних са глаголом 'говорити':

говоркати 'говорити: тихо или помало [...]'; 'проносити гласове, зуцкати; оговарати'

заговорити, заговарати 'задржати некога, не дати да оде (разговором, причањем и сл.)'; разговором, причањем забашурити нешто'; 'преварити, обманути'; 'заузети се, заложити се [...]'

изговорити, изговарати (се) 'образовати реч, глас помоћу говорних органа', 'саопштити нешто гласом, говором, изрећи, исказати'; 'навести неке разлоге с намером да се нешто оправда'

наговорити, наговарати 'изговорити много (обично без нарочите вредности), доста испричати, напричати'; 'речима, саветима, убеђивањем учинити да неко нешто уради, предузме'

надговорити, надговарати 'победити, надмашити у говорењу [...]'

наразговарати се 'издовољити се разговора'

подговорити, подговарати 'подстаћи, подбунити'

поговорити 'рећи, казати'

поразговарати (се), поразговорити (се) 'провести неко време у разговору'

преговарати 'водити преговоре'

приговорити, приговарати 'изрећи некоме приговор, изразити своје незадовољство или неслагање' [...]; 'пребацити, прекорити, укорити, осудити'; 'правн. изнети мотивисани захтев да се каква одлука или решење судски измени или укине'

проговорити, проговарати 'почети говорити; рећи, изговорити, изустити'; 'јавно представити своје мисли и осећања' [...]

разговарати, разговорити 'говорити с неким'; 'обрадовати, развеселити разговором' [...]

уговорити, уговарати 'споразумно одредити, утврдити, углавити'

а) Суфикс *-ка* код 'говоркати' има деминутивно значење ('тихо или помало'), на једној страни, и на другој пејоративно ('оговарати'), квалификујући у тим доменима и сам садржај основе глагола.

б) 'Изговорити' карактерише говорну радњу по врсти средстава којима се реализује ('помоћу говорних органа'). Друго значење ове речи инсистира на довођењу радње до краја ('изговорити молитву, лекцију').

в) И 'наговорити' има два међусобно јасно разграничена значења. Једно је аугментацијско, и упућује на велику количину изговоренога, док друго

има сасвим друкчији смисао: 'учинити да неко нешто уради' – значи остварити код њега сасвим одређен и снажан учинак.

г) Посебну варијацију у управо назначеном смислу представља 'уговорити', заправо 'склопити, сачинити уговор', дакле саставити писмени текст (или 'дати реч'), при чему се утврђују узајамне обавезе двеју страна.

в) Није потребна даља анализа јер не би дала посебно нових момената. Довољно је и ово да би се утврдиле основне семантичке нијансе код групе глагола окупљених око 'говорити'. Једном се посебно истиче значај продукционе стране говора, други пут количина, трећи пут учинак. Интересантан је и начин остварења семантичке везе речи и значења. Већином је та веза директна, тј. упућује да реч 'значи' оно на шта се односи, овде радњу. Постоји, међутим, и могућност посредне везе, нпр. преко 'предмета' на којем се радња остварује. Једном је тај предмет у директној вези са радњом као њен производ ('изрећи приговор' = 'приговорити'; 'сачинити уговор' = 'уговорити'), а други пут тек преко екстерних момената ('дати реч' = 'уговорити' и сл.).

4. Нисмо у досадашњој расправи скретали пажњу на вид глагола које разматрамо, јер тај моменат нема већег значаја у овом правцу². Но без даљњег је видно да код досад прегледаних лексема нису свуда забележени видски парови. Нпр. према 'говоркати' нема 'говорнути', нити према 'разговарати' 'разговорити'. Ни према 'поговорити' нема 'поговарати' (можда грешком обрађивача)³. Али ни основни глагол 'говорити' не познаје парњака *'говарати', него уместо ње стоји 'рећи'. Но овај, са своје стране, деривационим и композиционим средствима успоставља често видске дистинкције:

зарећи, зарицати 'одредити, утврдити термин за нешто', 'заклети некога, узети реч од некога'

изрећи, изрицати 'изразити речима, изговорити' [...]

обрећи 'дати реч, обећати'

одрећи (се), одрицати (се) 'рећи, казати... супротно раније реченом' ('лишити се [...]'; 'одбацити')

рећи 'усмено саопштити, казати' [...]

порећи, порицати 'не признати'

прорећи, прорицати 'предвидети, предсказати'

урећи 'договорити, уговорити'; 'бацити урок [...], унесрећити'

²Код забележених видских парова по правилу цитирамо само значење перфективног парњака, пре свега зато што је тај и РСЈ (2007) носилац дефиниције.

³В. РМС (1967–1876: s. v.): 'поговарати': „понављати [...], стављати примедбе, напомене, примећивати [...]” – 'поговорити': „прозборити, рећи [...], поновити оно што се пре рекло [...], изговорити, изрецитовати [...], неповољно се изразити, изјаснити о неком, нечем, замерити [...]”.

а) 'Рећи' стварно функционише као видски парњак глагола 'говорити'. Такође и префиксирание форме имају значења слична својим панданима са 'говорити' као другим делом сложенице.

б) Такође 'изрећи' ('изрицати') може бити схваћено као пандан глаголу 'изговорити' ('изговарати'): упућује у крајњој линији на физичку страну говорног акта.

в) Видели смо да 'поговарати' има значењску нијансу која инсистира на својеврсном негирању нечијих речи с којима се говорник не слаже. 'Порећи' и 'одрећи' у истом правцу, али у нешто друкчијем смислу, значе негирање и туђих и сопствених речи или мишљења.

г) 'Прорицати', друкчије него 'проговарати', значи заправо предвиђање шта ће се десити у будућности.

5. Глагол 'казати' и његов видски парњак 'казивати' сродни су горе прегледаним речима, али су у несложеном виду спецификовани за производну перспективу говорне активности. Но ево најпре списка речи тога гнезда:

доказати, доказивати 'чињеницама, аргументима утврдити истинитост или оправданост нечега'; 'уверити, убедити (некога у нешто)'

заказати, заказивати 'одредити, уговорити термин, место (састанка и сл.); 'саопштити, објавити'

исказати, исказивати 'изразити речима, рећи, казати, саопштити, изговорити'; 'дати изјаву, изјавити'; 'речима представити, приказати, описати'; 'испољити према некоме извесно расположење, осећање'

казати, казивати 'усмено саопштити, рећи; испричати, исприповедати'

отказати, отказивати 'поднети отказ, раскинути уговор'; 'одбити, одрећи' [...]

показати, показивати [...] 'дати некоме нешто на увид'; 'учинити јасним, извесним, неспорним'; 'доказати'

потказати, потказивати 'одати (некоме)'; 'издати, проказати'

предсказати, предсказивати, претказати, претказивати 'најавити, прорећи будућност'; 'имати слутњу, предосећај, предосећати'

приказати, приказивати 'изнети, показати, представити'; 'емитовати'; 'извести, представити (на позорници)' [...]

проказати, проказивати 'одати'; 'потказати, оклеветати, оптужити (кога)'

указати, указивати 'показати што да се може видети'; 'скренути пажњу на што, на кога, навести што као пример; нагласити, поменути'

1. 'Казати', дакле, упућује на говорни акт као такав, и на говорникову укупну активност у њему, са посебним нагласком на испољавању мисли.

а) Најближи основноме јесте глагол 'исказати', с тим што је нешто јаче усмерен на само 'исказивање' ('експресију', 'експонацију': Симић 2001).

б) Речи 'доказати', 'показати', 'приказати', 'указати' – варирају упућивање на тематски садржај говора, с тим што први укључује јачи смисао уверавања, док остали наглашавају значај чињеница у том истом поступку (уверавања).

в) 'Отказати', 'потказати' и 'проказати' садрже заједнички моменат који се може дефинисати као негативни смисао, с тим што први то реализује као одбијање, други као подло денунцирање, а трећи као проклетство.

2) И овде примећујемо разлике у успостављању семантичке везе речи са садржајем. Сем директног саопштења садржаја, дефиницијама се афирмишу и други начини:

а) Упућивање на садржај као објекат радње неког глагола имамо у следећим случајевима: 'утврдити истинитост или оправданост нечега'; 'одредити, уговорити термин, место (састанка и сл.)'; 'имати слутњу, предосећај'; 'дати изјаву'; 'поднети отказ, раскинути уговор'. При томе је објекат једном сама радња глагола изражена именицом, док је други пут неки екстерни моменат.

б) Код једне групе глагола именица (обично у облику инструментала упућује на начин: 'изразити речима'; 'речима представити, приказати, описати'; 'дати некоме нешто на увид'.

в) Прилози и придеви у оваквим приликама указују својим средствима на начин вршења радње или што друго: 'усмено саопштити, рећи'; 'учинити јасним, извесним, неспорним'

6. Узели смо да је и глагол 'причати' значењски сродан са 'говорити'. Наводимо основну форму и префиксиране варијанте:

запричати се 'упустити се у причање, задржати се, занети се у причању'

испричати 'саопштити' [...], 'извинити'

напричати 'испричати много којечега'; 'провести много времена причајући, приповедајући'; 'издовољити се причајући, разговарајући с неким, наразговарати се'

попричати 'поразговарати'

препричати, препричавати 'рећи, испричати својим речима оно што је прочитано, виђено или чуто'

причати '[...] казивати, говорити'; 'приповедати [...]'

пропричати 'почети причати'; '[...] пронети, разгласити причајући'

распричати 'разнети причањем, разгласити'

а) 'Причати' се по дефиницији налази негде између 'говорити', 'казивати' и 'приповедати'. По статусу је дакле општи, неутрални термин за процес произвођења језичког израза и поруке коју он садржи и нуди саговорнику.

б) 'Испричати', 'напричати', 'попричати', 'распричати' углавном варирају количинску перспективу 'причања'.

в) 'Пропричати' наглашава заправо видски моменат ограничења значења на почетак радње, док 'запричати се' на истом каналу инсистира на дубљем заласку у сам процес.

Начин успостављања семантичке везе даље нећемо пратити јер се углавном сви глаголи понашају на већ утврђене начине.

7. Посебно место припада глаголима писменог општења 'писати', 'бележити' и њима сродним:

бележити 'уносити белешке (у бележницу, књигу и сл.), записивати, уписивати'

забележити 'записати, уписати, прибележити' [...]

обележити, обележавати 'писањем забележити, написати'; 'унети у списак, уписати'

прибележити, прибележавати 'записати, уписати'

убележити 'прибележити, уписати, записати'

записати, записивати 'писањем забележити, написати'

исписати, исписивати 'писмено изнети, изложити, написати'; 'испунити писаним текстом'; 'писањем извадити, издвојити далове каквог текста' [...], 'уклонити, избрисати из какве двиденције, списка' [...]

описати, описивати 'дати, начинити [...] опис'

отписати, отписивати 'извршити отпис [...]'; 'одговорити писмено'

писати 'бележити', 'састављати [...] текст'

преписати, преписивати 'поново исписати [...]', 'одредити [...] терапију'; 'писменом изјавом [...] оставити имовину'

приписати, приписивати 'додати написаноме, дописати'; 'придати [...] својство'

(**прописати, прописивати** 'издати пропис, наредбу, наредити, одредити'; 'одредити средство за лечење' – РМС)

расписати, расписивати 'писменим путем објавити [...]

уписати 'забележити словима, записати, написати; унети у какав списак, књиге и сл.'

а) 'Бележити' и 'писати' по дефиницији су синоними, и значе словним ознакама маркирати говорне облике. Писање је, свакако, сликовни пандан звуковних форми говорне активности. У нашем језику овакав став је сасвим оправдан, јер је наш правопис по постању и по великом броју карактеристика заснован на словној транспозицији гласовног састава говорних форми.

б) Нисмо се бавили експресивним панданима глагола за писмену фиксацију говора као што су 'шкрабати', 'шврљати' итд., те само помињемо ту појединост без даље расправе.

в) Композити и једног и другог од ових глагола углавном упућује на разноврсне невербалне поступке и радње у којима учествује акт писања као доминанта или као споредни детаљ: 'уписати' и 'убележити' писањем унети у неки списак, књигу итд.;

8. Преглед глагола који варирају тему 'говорења' показује разноврсност варијације значења, али у одређеном кругу који је описан око те теме, а час инсистира на производној перспективи, час на количини извршеног рада, час на неким мање важним моментима који су чест садржај или пратилац говорне активности. Но све су то мање или више благе варијације које се не удаљавају битно од основног тематског садржаја. Следе две групе глагола

које инсистирају на јачем одступу од семантичког језгра, и обе на различитим половима варирају интензитет 'говорења'.

8.1. Једно је глагол 'викати' и његове композите:

викати, викнути 'говорити [...] појачаним и повишеним гласом, галамити'; 'издирати се [...], грдити гласно'; 'жалити се гласно [...], јавно осуђивати'

довикати, довикивати, довикнути 'доз(и)вати вичући'

навикати, навикивати, навикнути '[...] кратко или мало викнути, подвикнути'; 'викнувши, подвикнувши погнати потерати (обично стоку)'

надвикати, надвикивати 'надвладати, надјачати (некога) виком, гласом, викнути јаче од некога, бити гласнији, грлатији од некога'

повикати, повикивати 'рећи, изговорити [...] јаким гласом'

подвикнути, подвикивати 'јаче викнути'; 'викнути на некога из незадовољства, беса и сл.'

привикнути, привикати 'завикати, повикати'

развикати (се) 'вичући разгласити' [...]

узвикнути, узвикивати 'високим гласом рећи, викнути' а) Глагол 'викати' заиста означава 'говорење' појачаним интензитетом, тј. појачаним гласом у односу на 'говорити' и сл.

б) Већина префиксираних глагола са нашег списка просто варира интензитет викања: 'кратко или мало викнути', 'јаче викнути' или сл.

в) Код неких се, међутим, у позадини упућује на неку делатност и њен резултат, у чему учествује 'вика': ('доз(и)вати вичући', 'вичући разгласити', или 'надвладати, надјачати... виком', 'подвикнувши потерати стоку' или сл.)

8.2. Другу групу глаголских речи о којима говоримо чине 'шаптати', 'шапнути' и префиксалне сложенице:

зашаптати, зашапутати 'почети шаптати' 'фиг. огласити се попут шапата'

пришапнути, пришаптати, пришаптавати 'рећи шапатам, шапнути'

сашаптати се, сашаптавати се 'тихо, шапатам се договорити, споразумети се'

шаптати, шапутати, шапнути 'рећи, изговорити шапатам'

а) Интересантна је ситуација у овој породици речи јер по дефиницији већином само благо варирају основно значење 'шап(у)тања'. Ипак нам се чини да неке дефиниције нису сасвим успеле. 'Пришапнути', наиме, крије у себи нијансу интимности 'шапнути на уво', или подмуклости 'тајно шапнути'. Слична се нијанса осећа и код 'пришапнути' и синонима. Лоша је дефиниција и код 'зашаптати', јер уместо 'огласити се попут шапата', боље би било 'огласити се шапатам'. Исто је и код 'сашаптавати се' пропуштено указати на подмуклост, тајност споразумевања шаптањем пред присутнима.

б) Према томе, варирање основног значења иде сличним смеровима као и код осталих наведених породица речи. И овде се у неким случајевима развило значење 'делања' или 'деловања' шапатам, нпр. код 'зашаптати' ('огласити се шапатам'), код 'пришапнути' или сл.

3. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

1. Говорне радње, можда уз оне којима се означавају разноврсни поступци задовољавања физичких и духовних потреба, или са онима којима се обележавају друштвени односи – представљају врло важну област људскога живота. Стога се и језичка активност којом су праћене показује као важна област комуникативног процеса међу људима.

2. Глаголске речи за обележавање говорних радњи колико су бројне, толико су и разноврсне како по начинима означавања тих садржаја, тако и по статусу у језику и пореклу.

3. Листа глагола, о којима је реч, раслојава се најпре по томе како се њима представља говорна активност – као неутралним ознакама, као речима које упућују на интезитет и квалитет говора, као на врсту говорне активности итд.

4. Интересантан је податак да постоје глаголи чија је једина сврха да упућују на говорну активност, као они који означавају неке сврховите радње које су праћене говором.

5. На крају, велики је број глаголских речи које означавају физичке радње или сл., а метафоричком транспозицијом бивају употребљене да означе говор, уносећи истовремено у израз и експресивни тон, углавном пејоративност или сл.

ИЗВОРИ

РМС (1967–1976): *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Нови Сад: Матица српска
РСЈ (2007): *Речник српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.

ЛИТЕРАТУРА

Мајенова, Марија Рената (2009), *Теоријска њоеџика*, Београд: Службени гласник.
Николић, Мирослав (2007), ур., *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.
Серл, Џон (1991), *Говорни чиновни. Оглед из филозофије језика*, Београд: Нолит.
Симић, Радоје (2001), *Оџиџа сџилисџика*, Београд: Филолошки факултет и НДСЈ.
Симић, Радоје, Јовановић, Јелена (2002), *Основи џеорије функционалних сџилова*, Београд: НДСЈ и Јасен.

Jelena R. Jovanović Simić

Univerisy of Belgrade

Faculty of Philology

Department of Serbian Language and South Slavic Languages

ABOUT SOME VERBS OF VERBAL ACTS

Summary: In the paper we analysed lexical material that deals with some number of verbs with the meaning of verbal act. It is determined that these verbs make various groups of words. One group is consisted of unmotivated words that refer to human spoken activities while the other group includes words that refer to various acts and procedures followed by speech or metaphorically mark the speech act.

Key words: verbs of verbal acts, motivated and unmotivated words, metaphor, performatives, speech act.